

Państwo opiekuńcze: wybór czy konieczność

Europa i bogata część Ameryki tym żyją. Dylemat. Stajemy się bogatsi globalnie, jako państwa i społeczeństwa, ale nie wszyscy obywatele jako jednostki z tego korzystają.

Czy możemy się pogodzić z tym, że nasze dzieci i wnuki będą żyły na niższym poziomie niż my? Przecież pracujemy na to, aby świat był zamożniejszy. I jest. Nie godzimy się zatem. Nie godzą się także młodzi. Pokazują to ostatnie protesty studentów we Włoszech, wcześniejsze – teraz tylko uśpione – akcje w Hiszpanii, rozruchy we Francji i W. Brytanii.

-Przez lata całe dokonuje się systematyczny postęp i jak to jest, że nie przekłada się on na bezpieczeństwo socjalne – mówi prof. Elżbieta Mączyńska, prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

Jej zdaniem to na ekonomistach spoczywa odpowiedzialność za to, że globalna poprawa jakości życia nierówno się rozkłada i znaczna część społeczeństwa podlega degradacji materialnej.

-Sam fakt, że pojawiła się koncepcja bezwarunkowego dochodu podstawowego pokazuje, że istnieje realny problem z redystrybucją bogactwa – dodaje prof. Elżbieta Mączyńska.

W wielu krajach próbuje się to rozwiązać poprzez realizację zasady tzw. państwa opiekuńczego. Nazywa się je także welfare states, państwami dobrobytu. Poza drobnymi niuansami definicyjnymi chodzi o jedno – państwo bezpieczeństwa socjalnego.

-Zgodnie z klasyfikacją zaproponowaną przez Espingę – Andersena mamy obecnie do czynienia z trzema rodzajami państwa opiekuńczego. Jest to model liberalny realizowany np. w USA, model konserwatywny, przykładem mogą być Niemcy i model socjaldemokratyczny charakterystyczny dla Szwecji i innych krajów skandynawskich. Maurizio Ferrera zaproponował dołożenie do tej klasyfikacji jeszcze modelu śródziemnomorskiego, charakterystycznego dla Włoch, Portugalii i Hiszpanii – mówi prof. Stanisława Golinowska, autorka najnowszej książki na ten temat, „Modele polityki społecznej w Polsce i Europie na początku XXI wieku”.

Realizacja państwa opiekuńczego najlepiej sprawdza się w krajach skandynawskich. Zdaniem prof. Stanisławy Golinowskiej wynika to np. w przypadku modelu szwedzkiego z długiego okresu rządów socjaldemokratycznych ze stabilnymi zasadami, wśród których należy wymienić: solidaryzm społeczny, tolerancję, emancypację, szacunek dla pracy i umiar w konsumpcji. W Danii z kolei realizowana jest polityka społeczna według hasła opieki państwa nad każdym obywatelem „od kołyski aż po grób”.

Ekonomiści i politycy od kilku już lat zauważają wyraźną presję na modyfikację neoliberalnego modelu społeczno – gospodarczego w kierunku pomocy rodzinom, dzieciom i młodzieży. Ta tendencja ma swoje źródło w kryzysie finansowym z roku 2008, który to zdecydowanie pokazał niewydolność społeczną realizowanej i chwalonej gospodarki opartej na neoliberalnych zasadach. Obnażył też jej ciemną, niemoralną społecznie stronę.

Prof. Krzysztof Starzec z Maison des Sciences Economiques, Centre d'Economie de la Sorbonne, który od wielu lat obserwuje francuski model zabezpieczenia społecznego zwraca uwagę na źródło realizowanego tam państwa opiekuńczego, czyli to, że prawo do pracy jest zapisane we francuskiej konstytucji. Stąd się bierze obowiązek zapewnienia obywatelom godnych środków na przeżycie jeśli państwo nie może zapewnić pracy.

-We Francji próbuje się prowadzić nowoczesną politykę rodzinną wspierającą godzenie życia rodzinnego i zawodowego poprzez zapewnienie wysokiej jakości i powszechnych usług opiekuńczych – mówi prof. Krzysztof Starzec.

Podlega ona ciągłym modyfikacjom mających pogodzić potrzeby społeczne z możliwościami gospodarki. I tak np. zasada „co potrzeba to świadczenie”, modyfikowana jest w kierunku scalenia tych świadczeń, zasada dochodu uniwersalnego – bezwarunkowego, automatycznego i nieograniczonego w czasie – w kierunku dochodu powszechnego, aktywizującego, czyli takiego, który ma prowadzić do powrotu na rynek pracy.

Warto jednak zwrócić uwagę na anomalie, które pojawiły się we Francji w okresie dominacji na świecie polityki neoliberalnej.

-Trzydzieści lat temu proporcje między dochodami pracownika, a menedżera najwyższego szczebla wynosiły jak 1:20, teraz to jest 1:200, a może i więcej – mówi prof. Krzysztof Starzec.

Odnosząc się do polskiej rzeczywistości, prof. Włodzimierz Anioł zwraca uwagę na problemy z konwergencją europejskiego modelu społecznego, wynikającego z naszych tradycji instytucjonalnych, dziedzictwa realnego socjalizmu i wyborów z przeszłości. Jego zdaniem kompetencje w polityce społecznej powinny być przesuwane na poziom lokalny i uspołecznianie polityki społecznej zakładającej rosnącą rolę organizacji pozarządowych tzw. NGO-sów.

-Państwo dobrobytu to takie, które redukuje zakres biedy – uważa prof. Jerzy Żyżyński, jednocześnie zwracając uwagę, że koncepcja dochodu podstawowego sprzyja imigracji.

W kontekście propozycji bezwarunkowego dochodu podstawowego istotne pytania stawia prof. Piotr Masiukiewicz. Czy takie wynagrodzenie jest społecznie etyczne? Z czego będzie pokrywane? Jak wielki – przy jego wprowadzeniu – będzie napływ imigrantów?

To dobrze – i najwyższy już czas – że dyskusje o państwie opiekuńczym się rozwijają. Beneficjenci neoliberalnej gospodarki muszą bowiem pozwolić na ingerencję w swoje interesy i dotychczasowe przywileje zanim dojdzie do naruszenia ich materialnego dorobku. Teza może radykalna, ale jak pokazuje historia realna.

Robert Olesiński

Kolejna debata Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, tym razem o modelach welfare states w krajach europejskich, ramach Konserwatorium Czwartki u Ekonomistów odbyła się 11 października 2018 r. z udziałem prof. Stanisławy Golinowskiej z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz z Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych, prof. Krzysztofa Starca z Maison des Sciences Economiques, Centre d'Economie de la Sorbonne i prof. Włodzimierza Anioła z Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Moderatorem dyskusji była prof. Elżbieta Mączyńska, prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

Książka prof. Stanisławy Golinowskiej – „Modele polityki społecznej w Polsce i Europie na początku XXI wieku” dostępna jest bezpłatnie na stronie internetowej:

<http://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Forum%20Idei/Modele%20polityki%20spolecznej.pdf>